

LBRIS

We know
books

MAICA BENEDICTA
(Acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga)

GHIDUL PELERINULUI
– MĂNĂSTIREA VĂRATEC –

Ediție actualizată de
Fabian Anton

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2024

- Nicolae Steinhardt
- Alexandru Paleologu
- Constantin Noica
- Ioan Alexandru
- Constanța Marino-Moscu
- Emil Gârleanu
- Constantin Stere
- Adrian Păunescu

Presvitere, Monahi și Monahii

- Mina Hociotă
- Ecaterina Athanasiu
- Pr. Arsenie Papacioc
- Ierom. Nil Dorobanțu
- Arhim. Athanasie Popescu
- Arhim. Vartolomeu Dolhan
- Arhim. Roman Braga
- Monseniorul Vladimir Ghika
- Arhim. Bartolomeu Anania

Alți pelerini de seamă

- Charles Joseph Lagau⁴
- Jean Alexandre Vaillant⁵
- Carol Davilla
- Elena Cuza
- George Enescu
- Maruca Cantacuzino
- Conte de Gubernatis
- Petre Bogdan
- Noëlle Roger
- Corneliu Zelea Codreanu

⁴ Consul al Franței.

⁵ Profesor universitar, om politic și istoric.

CUPRINS

I. VĂRATEC – CRONICA UNUI COLȚ DE RAI	5
II. SCURT ISTORIC.....	29
III. BISERICILE MĂNĂȘTIRII	33
IV. SPORITE STAREȚE ȘI MONAHII	39
V. PELERINI DE SEAMĂ LA VĂRATEC.....	59
ALȚI PELERINI DE SEAMĂ AI VĂRATECULUI	81

Coperta: Silvia Colfescu
Redactor: Alexandra Ciuciulin
Tehnoredactor: Dan Amza

Copyright © Fabian Anton, 2024
Copyright © Editura Vremea pentru prezenta ediție

ISBN 978-606-081-249-4

I. VĂRATEC – CRONICA UNUI COLȚ DE RAI

Există, fără nicio îndoială, mai multe feluri posibile de a scrie o istorie a unui loc.

Se pot întreprinde monografii solide, descripții cu caracter apăsător științific care să însuneze cuminiți și anodine topografii, date exacte și înșiruiți mai mult ori mai puțin expresive, de întâmplări conforme, pe cât este cu putință, cu paginile izvoarelor documentare, dar rămânând, în chip firesc, mai la suprafața lucrurilor.

Pe de altă parte, se poate fabula romantic asupra unui loc în modul cel mai liber, așa încât să se adaoge, după fantezia și intuiția autorului, fapte posibile ori verosimile, legende și tradiții legate de acel loc sau să se stilizeze contururile întâmplărilor deja petrecute.

Adică se poate aplica, după bunul plac, optica și priceperea fiecăruia, o perspectivă geografic-istorică, economică, antropologică, etnografică, ori literară.

Dar când o istorie deosebit de complexă, urmărită cu iubitoare atenție în ascunzișurile cele mai tainice, a unui anume loc, îți dezvăluie calitatea lui de elecțiune, atunci te socoți, te simți lăuntric silit să cauți, să scotocești în datele din afară pentru a descoperi conexiuni neașteptate de timp, de loc și de cauză care să te ducă spre o înțelegere mai din adânc a lucrurilor, spre o așezare a lor mai potrivită cu un tâlc și o misiune.

Am putea spune și aici, parafrazând o veche vorbă latină, *Habent sua fata loci*, au și locurile soarta lor. Căci se află în firea, precum și în spiritualitatea noastră românească, o înclinație care de mult s-a constituit în tradiție și anume aceea de a căuta niște explicații și niște pricini puțin mai sus și chiar puțin dincolo de istoric, deoarece istoria nu consemnează, firește, decât, după cum ziceam mai înainte, date și fapte în sine, lipsite de expresivitate.

Ne este dat nouă însă să le legăm după aceea, în spiritul adevărului de care vorbeau și Maiorescu și Eminescu, potrivit

unor canoane de gândire lăsate de cei mai vechi și mai de dinainte ai noștri, într-un întreg cu temelie puternică, durabilă, și ținut laolaltă printr-un liant indestructibil. Avem în acest scop, a lega, cu toată băgarea de seamă cuvenită, istoria cu poezia, nedisprețuind nici miturile în spiritul metodei istorice a lui Gheorghe Brătianu, cu acel inegalabil simț intern al adevărurilor românești statornice din veac, dincolo de vitregiile amare pe care, sub nemiloasa clepsidră a timpului, neamul nostru le-a îndurat.

Cum am fi putut altfel birui năpastele și cum am fi rămas, ca un adevărat miracol, cu ființa și limba neclintite pe vânzolitul nostru pământ?

Putem hărăzi, așadar, explicații numeroase și de profunzime, ba chiar de înălțimi spirituale acelor locuri care se înfățișează ochiului nostru celui dinăuntru într-o aură de neconfundat, care pun la încercare și puterea noastră de cunoaștere, dar și intuițiile care străbat dincolo de simplele, pestrițele, ispititoarele văluri ale aparențelor ce se întipăresc în ceara prea delicată a amintirii noastre, ca o pecete de neșters.

Și când un loc ca acela în care se adăpostește sfânta Mănăstire a Văratecului din istoricul ținut al Neamțului îți arată neobișnuita sa frumusețe, aproape ireală, ce se sustrage oricărei descrieri, desfizând penele cele mai subțiri ale scrisului românesc; când mănăstirea îți impune, de la simpla pătrundere în modesta ei incintă, o liniște nefirească, ciudată; când după o ședere mai îndelungată în climatu-i blajin, dulce înșorit, simți contenind în tine sfada zilnică a elementelor și instalându-se o armonie ca de athonite, dumnezeiești isichii, prinzi a te uita împrajur cu o sporită atenție.

Ceea ce te izbește și te nedumerește de la prima întâlnire chiar, este decorul.

Cadrul fizic al acestei opere spirituale (căci o privim mai întâi în totalitatea ei) pare întocmit într-un chip anume, caracteristic spațiilor investite cu misiuni superioare, încărcate de semnificații care ne poartă mai sus de simțul comun.

Ca atunci când urci spre sanctuarul de la Delfi, înfățișarea se schimbă neconținut pe cale, în joc și aparență, spre a ocroti parcă esențele pe care le ascunde.

Vii de la Piatra Neamț spre Târgu Neamț, suind și coborând pe drumuri șerpuite de pe care vezi apărând și dispărând, unul în spatele altuia, tăpșane, dâmburi înverzite de poiene surâzătoare sau vrâstate, tăiate în geometria văratecă, aurie, atât de plină de făgăduințe, a culturilor de grâne. Oriunde îți arunci privirile, numai livezi, buceaguri, gene de pădure, măguri dantelate înaltă coroane de un verde mai închis pe prospețimea englezească, de buratec, a pajiștilor cu iarbă deasă. Și nicăieri nu ți se poate opri privirea pentru a se odihni.

De aceea, o ușoară turburare te cuprinde, o neliniște plăcută și parcă stârnitore. Toate ți se înfățișează foarte frumoase și foarte îmbietoare, dar într-un fel cam dincolo de cele cu putință, dincolo de orice certitudine legată de fire.

La mici intervaluri, scenele par a se repeta, așezate însă de fiecare dată pe alte axe, pe alte direcții. Este ca și cum, pentru ochii profanului, s-ar simula imobilitatea în mijlocul unei lente și nesfârșite mișcări, de data aceasta coborătoare.

Căci Văratecul se află într-o vale.

Contemplând, ani la rând, smerita, dar atât de luminoasa așezare mănăstirească, de sus, de pe una din numeroasele coaste care-i constituie fundalul și împrejurimea, înțelegi, în cele din urmă, în ce constă împlinita, desăvârșita ei frumusețe.

Ea rezumă, într-un fel uimitor, chintesențiat, peisajul românesc pe care ne place să-l numim unul *de mijloc*, nu calchiind o expresie franceză, ci dându-i un sens purtător de echilibru, conform unor ascunse proporții armonioase.

Crestele cele mai semețe, împădurite cu brazi solemni, de după care se ghicește fără greș, cu venirea norilor, starea vremii, creste tăiate ferm și tivite apăsate, ca un decor decupat de teatru gigantic, înfățișează de fapt ultimele valuri coborând dinspre înălțimea de monument fabulos al Ceahlăului.

Zimbrul chincit care se joacă de-a v-ați-ascunselea cu călătorețul ce suie spre Bicz și spre schitul de la Durău, muntele sfânt al magilor daci, Pionul cel mai iubit de romantici, ca și de Sadoveanu, aici, la Văratec, abia se ghicește printre nourii ocrotitori, ca o prezență redutabilă, veghind nevăzută asupra așezării.

De la poalele pădurii de brad îmbălsămând veșnic cu smirna ei vie, urmărești topirea contururilor mai aspre, de munte, prin coborârea de plaiuri succesive, spre rotunjimile dealurilor cu povârnișuri prietenoase, cu pajiști de un verde fraged, ca de grâu încolțit parcă vara, sau un brun auriu ca blana de urs sub soarele de miere tomnatec, spre costișele mărginite de linii blânde, unduioase, pe care ochii alunecă în voie, la nesfârșit.

Câteva dâmburi ici-colo, câte o măgură singuratecă, fac trecerea spre ceea ce pare, către miază-noapte-răsărit, un vast, generos amfiteatru natural, ale cărui șesuri duc înspre abia bănuita vale a Moldovei, lucind palid undeva departe cu apele ei acum firave.

O reducere admirabilă a reliefului românesc, diminutivată cu o grijă evidentă a păstrării proporțiilor perfecte, te înconjoară hărăzindu-ți priveliștea vegetală, rară pe lume, a îngemănării bradului, pomilor roditori și grâului. Stejari și fagi, sălcii și mesteceni subțiri, alburii, și nuci, și meri rotați au îmbătrânit și ei în acest pământ străvechi, iubit deopotrivă de Ștefan, de Eminescu, de Sadoveanu.

Simți, nu știi cum, cu ce adâncă înțelegere, că aceleași zăpezi și aceleași ploi au înmulțit ani de-a rândul curatele ape ce izvorăsc pretutindeni; că aceleași vânturi aduceau celor cu urechea interioară ciulită spre cele înalte, veștile adâncurilor și ale culmilor; că aceleași cețuri vineții, transparente, acopereau și ștergeau, la ceasul potrivit, contururile locurilor, pentru a le descoperi în urmă mai puternice, mai vii, ca într-o glorie solară.

Iar soarele de Văratec mângâie și nu arde, oricât ar fi de fierbinte.

Și ce nume cu rezonanță de vechime se aud pe aici, și câte legende se leagă de fiecare din ele, acoperind cu mit spațiul

acesta binecuvântat și timpul care parcă nu curge: Horaița, Filiorul, Huci, Ciungi, Poiana Țigăncii...

Iar Pădurea de argint, prin care se înaintează spre chinovie, te trece neîndoios într-o atmosferă de basm aieva. Și-a purtat pașii pe aci poetul, a gândit, a visat, într-o lume a cărei limbă o pricepea, cu care comunica tocmai din pricina dimensiunilor ei mitice.

Și te apropii pe șoseaua azi asfaltată (ca o inadvertență într-un univers care respiră atâta vechime), te apropii de mănăstire.

La stânga se fac două drumuri ușor suitoare.

Cel mai dinafară șerpuieste încet, printre case cu flori, cu ostrețe și privazuri vopsite sur-albăstrui și duce la bisericuța „Sfântul Ioan Botezătorul”.

Zidită mai întâi din lemn, în fostul cimitir al mănăstirii, la anul 1817, bisericuța cu cele trei turle, zvelte, cenușii, adunate, și una mai solitară, vizibile de departe, așa cum spunea Gala Galaction, a fost reclădită în 1844.

Din 1889, în preajma ei se află mormântul Veronicăi Micle, nefericita poetă, cercetat asiduu de turiștii curioși.

Iar prin stânga incintei urcă un alt drum, înspre o altă biserică, apropiată mai mult de cimitirul actual, cu hramul „Schimbarea la Față”, înălțată între 1846-47, în vremea stăreției maicii Eufrosina Lazu, vrednică lucrătoare și chivernisitoare a mănăstirii.

Dar cu toată frumusețea satului mănăstiresc, cu căsuțe curate și răzătoare, pline de flori și verdeață în cerdacuri și geamlăcuri, impresia cea mai puternică ți-o face totuși incinta în care pătrunzi prin poarta ce se boltește în turnul clopotniței.

Mănăstirea te întâmpină ca o cetate de la noi, modestă, solidă, gospodărească, așezată pe temelii trainice, durate de o credință statornică, neclintită, opusă cu blajină dârzenie vicisitudinilor unei istorii vitrege.

Ridicată în prima jumătate a secolului XIX, incinta cuprindea trapeza de piatră și câteva chilii, având în turnul clopotniței

un paraclis cu hramul „Sfântul Nicolae”, de fapt cea de-a treia biserică a mănăstirii.

Zidul de cetate care flanchează turnul prezintă de departe o simetrie aparent clasică, întărită de balcoanele înflorite cu mușcate și begonii care despart cele două niveluri ale fațadei, integrând și Văratecul în aspectul general al mănăstirilor românești.

Dar, apropiindu-te și privind cu atenție, bagi de seamă că în realitate aripa din stânga turnului și cea din dreapta sunt inegale: cea din stânga are șapte travee și pornește cu o mică retragere față de colțul turnului, în vreme ce aripa din dreapta are numai patru și merge în continuarea turnului, iar ultimele trei travee se așază perpendicular pe celelalte.

Este un fel de iluzie optică arhitectonică menită să creeze, ca într-un monument baroc de sfioase îndrăzneli, o impresie de oblicitate legată poate de nevoile inegalităților de teren.

Intrarea în incintă te cufundă într-un mic peisaj paradisiac.

O profunzime de flori înalte, fermecător colorate, îmbălsămand cu miresmele lor diminețile și amurgurile, împodobesc peluzele îngrijite de mâini neobosite. Un bazin cu apă fășnitoare pune o mică oază de răcoare în mijlocul grădinii, în fața monumentului de austeră, simplă frumusețe, consacrat Săfetei Brâncoveanu, una din cele mai generoase ctitori ale mănăstirii.

Pe partea dreaptă stau stăreția veche, apoi stăreția nouă și construcțiile recente, armonizate cât se poate de potrivit.

Și în noile încăperi, la etaj, se înfiripă biblioteca de lecturi curente și meditație destinată maicilor, din inițiativa maicii starețe Nazaria Niță.

Pe latura stângă, colecția de artă veche bisericească ce funcționează din 1960 constituie locul plin de amintiri al istoriei Văratecului și al altor mănăstiri, locul unde te întâlnești cu valurile unei culturi vechi, dar vii mereu, argumente ale pietății unui neam și ale facultăților sale creatoare.

Atâtea arte sunt reprezentate aici, de la pictură și sculptură, la broderie și metaloplastie, la țesături, dând măsura hărniciei călugărițelor și meșterilor, a generozității donatorilor.

Te întâlnești cu piese mai vechi și mai noi, destinate acestui loc sau altora, din același spațiu spiritual însă.

Cele mai bătrâne icoane, din secolul XV, pare-se vin de la Râșca – Fălticeni.

Una reprezintă pe Sfântul Nicolae sever, de o concentrată expresivitate în cadrul hieratismului tradițional, cealaltă pe Arhanghelii Mihail și Gavriil, amândouă în tempera pe lemn și cu un stil amintind cumva și sfinții Voronețului prin veșmintele în alb-negru în cruci cu efect puternic decorativ.

Din secolul următor, al XVI-lea, vine de la Văleni – Neamț o pereche de icoane împărătești înfățișând, una pe Mântuitorul Iisus Hristos, cealaltă pe Maica Domnului cu Pruncul.

Pictate în tempera pe lemn, ele ni se arată clasice în stilizarea lor bizantină, respectând întru totul „canonul” trăsăturilor severe ale figurilor prelungi, cu sprâncenele apăsate arcuite, ochii depărtați, nasurile acviline, gurile strânse și cutele pe gât.

Figura Mântuitorului este înconjurată de Maica Domnului și Ioan Botezătorul pe fondul de aur și de cei 12 Apostoli, câte 6 de-a dreapta și de-a stânga, așezați în fâșii longitudinale. Culorile intense se armonizează cald, brocartul purpuriu se leagă perfect de mantia verde de mătase pe care cartea cărămizie pune o pată de culoare vrednică de un penel din Renaștere.

Iar icoana Maicii Precista are o dulceață specială în severitatea ei canonică. Pe același fond de aur, în colțurile de sus străjuiesc doi îngeri, unul în verde, celălalt în coral. Tot două fâșii longitudinale mărginesc cu 12 sfinți imaginea Fecioarei. Îmbrăcată într-o singură culoare, purpurie cu reflexe mai mult spre mov, Maica poartă o stea în frunte și câte una pe fiecare umăr. Mâna dreaptă, de o mare finețe, împodobită la încheieturi cu o brățară cu pietre verzi și cu două inele verzi pe policar și pe mijlociu, arată spre Pruncul frumos proporționat care binecuvântează cu mâna Sa, la fel de fin stilizată.

Tot de la Văleni provine o icoană „Schimbarea la Față”, de asemenea în tempera, în care Mântuitorul se înalță pe un munte stilizat în manieră bizantină și e încadrat într-un disc